

Zespół Bałkański

Balkany Zachodnie A.D. 2023: między integracją europejską a starymi i nowymi wyzwaniami dla stabilności i rozwoju regionu

Dynamika stosunków wewnątrzpaństwowych i międzynarodowych w regionie Bałkanów Zachodnich w 2023 r. pokazuje, że państwa i społeczeństwa regionu pozostają niezmiennie zawieszane między „niedokończoną” systemową modernizacją i demokratyzacją, wewnętrznymi sporami politycznymi, dezorganizującymi funkcjonowanie instytucji państwowych, rutynowo potwierdzaną i konsekwentnie oddalającą się perspektywą integracji europejskiej oraz starymi i nowymi wyzwaniami dla stabilności, integracji i rozwoju Bałkanów Zachodnich – zarówno regionalnymi, jak i ogólnosiwiatowymi.

Albania

W 2023 r. rządząca Socjalistyczna Partia Albanii (*Partia Socialiste e Shqipërisë*, PS), kierowana przez premiera Ediego Ramę, potwierdziła swą dominację na albańskiej scenie politycznej, zwyciężając w wyborach lokalnych (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 894](#)). Premier Rama kontynuował również działania na rzecz wzmocnienia pozycji Albanii na arenie międzynarodowej, zarówno w wymiarze regionalnym, angażując się w inicjatywy współpracy politycznej i gospodarczej z państwami Bałkanów Zachodnich, jak i ponadregionalnym, poprzez ścisłą współpracę z USA i UE.

Jednym z najważniejszych – także w wymiarze wizerunkowym – obszarów polityki zagranicznej władz w Tiranie pozostawała współpraca bilateralna między Albanią i Kosowem. Jakkolwiek stosunki te były rozwijane, ich dynamika pozostawała jednak ograniczona (*vide* odwołanie zaplanowanego na czerwiec 2023 r. wspólnego posiedzenia rządów Albanii i Kosowa) wskutek powtarzających się różnic stanowisk w sprawach międzynarodowych między premierem Albinem Kurtim i premierem Edim Ramą. Kolejne nieporozumienia i polemiki między obu liderami wskazywały na skomplikowane relacje personalne dwóch ambitnych polityków, *de facto* rywalizujących o symboliczną i wizerunkową pozycję lidera albańskiego ruchu narodowego w regionie Bałkanów¹.

Ubiegły rok upłynął pod znakiem sporów i podziałów wewnątrzpartyjnych w Demokratycznej Partii Albanii (*Partia Demokratike e Shqipërisë*, PD), największej partii opozycyjnej. Jedna z frakcji opowiadała się za przywództwem Salego Berishy (historycznego lidera PD, a w przeszłości również premiera i prezydenta Albanii), natomiast kolejna popierała na stanowisku przewodniczącego Lulzima Bashę, który powrócił do działalności politycznej i został ponownie wybrany na przywódcę partii w lipcu 2023 r.²

Co więcej, albański sąd zdecydował o objęciu aresztem domowym Salego Berishy w związku z trwającym dochodzeniem w sprawie korupcji. Aresztowanie historycznego już i nadal popularnego polityka PD miało zapewne potwierdzić skuteczność reformy wymiaru sprawiedliwości, przeprowadzonej przez rząd premiera Ramy, oraz zakomunikować albańskiemu społeczeństwu i społeczności międzynarodowej, że Albania pozostaje państwem prawa, gdzie nikt – niezależnie od pozycji społecznej i funkcji politycznej – nie może czuć się bezkarny. Z kolei przeciwnicy premiera E. Ramy oceniali aresztowanie S. Berishy w kategoriach zemsty politycznej i chęci dalszego osłabiania opozycji.

¹ A. Domachowska, *Nielatwe partnerstwo: relacje Albanii i Kosowa w latach 2008-2023*, „Prace IEŚ” 2023, nr 14, s. 32-42.

² L. Basha zrezygnował ze stanowiska lidera PD w 2022 r., po przegranych wyborach lokalnych.

Bośnia i Hercegowina

W 2023 r. sytuację w Bośni i Hercegowinie charakteryzowały utrzymująca się niestabilność polityczna i kryzys instytucjonalny, którego wyrazem były secesjonistyczne działania władz Republiki Serbskiej, rzucające wyzwanie formalnoprawnej spójności państwa (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 963](#)). Co więcej, lider bośniackich Serbów i prezydent RS Milorad Dodik publicznie groził secesją tego podmiotu, wskazując m.in. na możliwość rozpisania referendum niepodległościowego. Wyrazem przeciagającego się kryzysu wewnętrznego były m.in.: bojkot orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego BiH przez RS, wycofywanie przedstawicieli RS z TK, protesty bośniackich Serbów na granicy między Federacją BiH i Republiką Serbską, konsekwentne kwestionowanie przez władze RS mandatu wysokiego przedstawiciela dla BiH Christiana Schmidta czy wreszcie – prowokacyjne z punktu widzenia polityków boszniackich – wypowiedzi liderów bośniackich Serbów, w mniej lub bardziej otwarty sposób relatywizujące tragiczne wydarzenia z lat 90. oraz fakt istnienia narodu boszniackiego (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 898](#) i [„Komentarze IEŚ”, nr 913](#)). Przedstawiciele FBiH uznawali tego rodzaju retorykę i działania władz RS za wrogie i prowokacyjne oraz wzywali do rozszerzania współpracy BiH z NATO i zwiększenia obecności sił EUFOR w BiH. Polityka bośniackich Serbów spotkała się także z krytyką ze strony Stanów Zjednoczonych, które nałożyły kolejne sankcje na przywódców serbskich z RS. Pomimo napiętej sytuacji politycznej BiH udało się powołać organy ustawodawcze i wykonawcze na szczeblu państwowym i entyteckim oraz przyjąć budżet państwa na 2023 r. Słabość instytucjonalna BiH na poziomie centralnym oraz postępująca autonomizacja i separacja RS były jednak widoczne.

Kierunek polityki zagranicznej państwa pozostawał niezmiennie przyczyną sporu pomiędzy Federacją Bośni i Hercegowiny oraz Republiką Serbską. Podczas gdy władze FBiH kontynuowały zdecydowany kurs zachodni, decydenci w RS – podejmując szereg aktywności na forum międzynarodowym – pozostawali w wymiarze geopolitycznym tradycyjnie zorientowani na Serbię oraz realizowali *de facto* kurs prorosyjski, deklarując oficjalnie neutralne stanowisko w sprawie agresji rosyjskiej na Ukrainę. Przywódcy RS niezmiennie podkreślali także bliskie relacje między RS a Federacją Rosyjską, o czym świadczyły wizyty przedstawicieli władz RS w Rosji.

Dobre relacje między liderami RS i władzami na Kremlu, krytycznie odnoszącymi się wobec euroatlantyckiego kierunku polityki zagranicznej BiH, postulowanego przez Boszniaków i Chorwatów, były obserwowane z obawą przez elity polityczne FBiH i państwa Zachodu, widzące w tychże relacjach kolejne zagrożenie dla stabilności systemu politycznego i bezpieczeństwa BiH. Dodatkowo brak konsensusu pomiędzy władzami entytetów (np. w kwestii zmian w prawie wyborczym czy własności państwowej) opóźniał reformy wewnętrzne w zakresie sądownictwa i administracji oraz w sprawach społeczno-gospodarczych. Brak jedności poważnie komplikował też sprawną walkę z korupcją, przestępczością zorganizowaną i kryzysem migracyjnym, co spowalniało proces integracji BiH z UE. Szczyt UE – Bałkany Zachodnie w grudniu 2023 r. pokazał bowiem, że BiH ma szansę na otwarcie negocjacji akcesyjnych z UE w marcu 2024 r., ale dopiero po wypełnieniu 14 priorytetowych reform w obszarze demokracji, administracji i praworządności, określonych przez UE w 2019 r. (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 768](#); [„Komentarze IEŚ”, nr 769](#) i [„Komentarze IEŚ”, nr 1018](#)).

Czarnogóra

Miniony rok upłynął w Czarnogórze pod znakiem wyborów prezydenckich i parlamentarnych, które przyniosły znaczące zmiany w państwie. Wybory te w sposób symboliczny doprowadziły bowiem do zakończenia ery prezydenta Milo Đukanovicia, wieloletniego przewodniczącego Demokratycznej Partii Socjalistów (*Demokratska partija socijalista*, DPS) i polityka, który dominował na czarnogórskiej scenie politycznej w ciągu ostatnich 30 lat. Đukanović poniósł swą pierwszą w historii porażkę w wyborach prezydenckich, przegrywając z kandydatem nowo utworzonej partii Ruch Europa Teraz (*Pokret Evropa sad!*, PES), Jakovem Milatoviciem (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 816](#) i [„Komentarze IEŚ”, nr 827](#)). Jego zwycięstwo symbolicznie utorowało drogę do wygranej PES w czerwcowych wyborach parlamentarnych.

Pomimo uzyskania największego poparcia w wyborach, partia ta musiała jednak rozpocząć niełatwe rozmowy koalicyjne, które trwały niespełna trzy miesiące. Ostatecznie udało się utworzyć nowy rząd na czele z PES, w którego skład, oprócz partii czarnogórskich, weszły również ugrupowania reprezentujące mniejszość albańską oraz mniejszość serbską, co wywołało pewne zaniepokojenie niektórych zachodnich partnerów Czarnogóry, obawiających się wzrostu wpływu politycznego władz w Belgradzie na funkcjonowanie czarnogórskiej sceny politycznej. Nowy rząd Czarnogóry, na czele którego stanął przewodniczący PES Miloško Spajić, konsekwentnie odrzucał jednak tego rodzaju obawy i sugestie, deklarując zaangażowanie na rzecz przyspieszenia procesu integracji europejskiej Czarnogóry. Mimo optymizmu towarzyszącego powstaniu gabinetu Spajicia, kończącego formalnie i symbolicznie kilkunastomiesięczny kryzys polityczny (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 742](#) i [„Komentarze IEŚ”, nr 866](#)), już w momencie powstania nowego rządu w czarnogórskiej debacie publicznej podnoszone były obawy, że wielopartyjna koalicja może okazać się tworem nietrwałym, podobnie jak poprzednie rządy w ciągu ostatnich kilku lat. Pojawiały się także opinie, że scena polityczna w Czarnogórze pozostaje nadal niestabilna i w państwie tym może szybko dojść do kolejnego kryzysu politycznego, destabilizującego funkcjonowanie państwa. Spekulowano wreszcie, czy nowy rząd rzeczywiście będzie kontynuował prozachodnią politykę, która od ponad 25 lat stanowiła główny wektor polityki międzynarodowej władz Czarnogóry. Tego rodzaju obawy wyrażał m.in. M. Đukanović, który tradycyjnie już deklarował, że opozycyjny DPS jest tą siłą polityczną, która stoi na straży suwerenności i proeuropejskiego kierunku polityki zagranicznej państwa.

Kosowo

W 2023 r. miała miejsce kontynuacja kryzysu instytucjonalnego i politycznego wokół północnego Kosowa, której towarzyszyły protesty ludności serbskiej, niebezpieczne incydenty oraz wzajemne oskarżenia w relacjach między władzami w Belgradzie i Prisztinie (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 759](#); [„Komentarze IEŚ”, nr 998](#) i [„Komentarze IEŚ”, nr 999](#)). Eskalacji kryzysu wokół czterech północnych gmin towarzyszył tradycyjnie już niełatwy dialog między Belgradem i Prisztiną, prowadzony w atmosferze zachęt i nacisków dyplomatycznych ze strony UE i USA, dążących do szybkiej i kompleksowej normalizacji stosunków kosowsko-serbskich. Wskutek połączonej ofensywy dyplomatycznej państw Zachodu dialog ten doprowadził w lutym 2023 r. do zawarcia porozumienia w sprawie działań prowadzących do normalizacji relacji między Kosowem i Serbią, uzupełnionego w marcu o aneks o zasadach jego implementacji (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 793](#) i [„Komentarze IEŚ”, nr 802](#))³. Obustronna nieufność oraz ambiwalentny stosunek stron wobec rozwiązań przyjętych pod presją dyplomatyczną ze strony UE i USA spowodowały jednak, że kluczowe elementy porozumienia nie zostały na razie zrealizowane, a pat w zakresie implementacji wynegocjowanych rozwiązań relatywizował moc prawną oraz faktyczne znaczenie porozumienia⁴.

Konsekwentne działania premiera Albina Kurtiego na rzecz ustanowienia pełnego porządku prawnego Kosowa na obszarze czterech północnych gmin skutkowało otwartą krytyką ze strony USA i UE, które uważały, że polityka ta prowadzi do niepotrzebnej eskalacji napięcia w północnym Kosowie oraz utrudnia implementację porozumień, zawartych w ramach dialogu Belgrad-Prisztina. Egzemplifikacją tejże krytyki stało się *inter alia* wprowadzenie przez UE środków tymczasowych wobec Kosowa, mających w istocie charakter restrykcyjny. Ich odwołanie zostało uzależnione od podjęcia przez władze w Prisztinie wymiernych działań na rzecz deeskalacji kryzysu,

³ Postanowienia przyjętego – choć dotychczas niepodpisanego – porozumienia na temat normalizacji sprowadzają się do dorozumianego i faktycznego uznania państwowości Kosowa przez Serbię.

⁴ Władze Kosowa opóźniały proces prowadzący do powstania Wspólnoty Gmin Serbskich (*Zajednica srpskih opština*, ZSO), dążąc do wymuszenia równoległej implementacji pozostałych zapisów porozumienia, potwierdzających *per facta concludentia* uznanie Kosowa przez Serbię. Wypowiedzi Kurtiego wskazywały także, że w dalszym ciągu pozostaje on niechętny idei ZSO, widząc w niej zagrożenie dla spójności administracyjno-terytorialnej Kosowa oraz mechanizm pozwalający na zachowanie wpływów Serbii w Kosowie (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 409](#)). Z kolei władze w Belgradzie domagały się utworzenia ZSO, uznając powyższe działanie za warunek *sine qua non* implementacji innych zobowiązań zawartych w umowie, a prezydent Aleksandar Vučić niezmiennie powtarzał, że Serbia nigdy nie zgodzi się na członkostwo Kosowa w ONZ. Władze Serbii argumentowały także, że kosowscy decydenci prowadzą politykę presji administracyjnej wobec ludności serbskiej w północnym Kosowie oraz – wbrew porozumieniom z 2013, 2015 i 2023 r. – niezmiennie sprzeciwiają się utworzeniu ZSO.

zakładających m.in. zorganizowanie kolejnych wyborów lokalnych w północnym Kosowie (zob. [„Komentarze IES”, nr 1030](#)).

W 2023 r. sytuacja na scenie politycznej Kosowa nie uległa zasadniczej zmianie. Rządzący od 2021 r. Ruch „Samostanowienie!” (*Lëvizja VETËVENDOSJE!*, LVV) niezmiennie bowiem cieszył się największym poparciem społecznym⁵. Popularności ugrupowania nie osłabiła nawet narastająca krytyka działań premiera Kurtiego ze strony USA i UE (coraz bardziej zmęczonych asertywnym stylem uprawiania polityki przez władze w Prisztinie) ani ataki ze strony głównych kosowskich partii opozycyjnych, oskarżających premiera Kurtiego o to, że podejmowane przez niego działania szkodzą wizerunkowi Kosowa na arenie międzynarodowej i prowadzą do otwartego konfliktu z USA i UE – partnerami strategicznymi Kosowa.

Last but not least, będące tzw. potencjalnym kandydatem do członkostwa w UE Kosowo odnotowało w 2023 r. ważny i długo oczekiwany sukces w polityce zagranicznej. Od 1 stycznia 2024 r. obywatele Kosowa mogą bowiem wjechać do strefy Schengen na pobyt krótkoterminowy (do 90 dni) bez konieczności posiadania wizy. Kosowo jest ostatnim państwem Bałkanów Zachodnich, które zostało objęte przez UE ruchem bezwizowym.

Macedonia Północna

W Macedonii Północnej rok 2023 to przede wszystkim okres ostrej konfrontacji politycznej między rządzącym od maja 2017 r. *Socjaldemokratycznym Związkiem Macedonii* (*Социјалдемократски сојуз на Македонија*, SDSM) i opozycją na czele z Wewnętrzną Macedońską Organizacją Rewolucyjną – Demokratyczną Partią Macedońskiej Jedności Narodowej (*Внатрешна македонска револуционерна организација – Демократска партија за македонско национално единство*, VMRO-DPMNE). Ta głęboko upolityczniona konfrontacja ogniskowała się wokół porozumienia między Bułgarią i Macedonią Północną z lipca 2022 r., na mocy którego władze w Skopje zobowiązały się m.in. do wprowadzenia poprawki do macedońskiej konstytucji, zaliczającej Bułgarów do wymienionych w ustawie zasadniczej narodowości (*националности*), żyjących w Macedonii Północnej (zob. [„Komentarze IES”, nr 657](#)).

Nieprzejednane stanowisko opozycyjnej VMRO-DPMNE, której poparcie jest niezbędne do stworzenia większości 2/3 głosów w Zgromadzeniu, potrzebnej do wprowadzenia zmian w konstytucji, pozwalających na odblokowanie procesu negocjacji akcesyjnych, doprowadziło *nolens volens* do paraliżu relacji Macedonii Północnej z Unią Europejską. Pomimo dyplomatycznych nacisków i zachęt ze strony UE i jej państw członkowskich oraz Stanów Zjednoczonych, lider VMRO-DPMNE Hristijan Mickoski niezmiennie budował wizerunek polityczny partii poprzez odwołania do argumentów tożsamościowych i antybułgarskich oraz krytyki działań UE w odniesieniu do sporu bułgarsko-macedońskiego, faktycznie kwestionując w ten sposób formalne ramy negocjacyjne między Macedonią Północną a UE. Mickoski oczekiwał zapewne, że asertywna retoryka, wskazująca na potrzebę obrony tożsamości macedońskiej nie tylko przed rzekomą „bułgaryzacją”, ale również przed Unią Europejską, pozwoli VMRO-DPMNE na przejęcie władzy w zbliżających się wyborach prezydenckich i parlamentarnych, które odbędą się w kwietniu i maju 2024 r. Można jednak przypuszczać, że dla Mickoskiego krytyczne wobec UE argumenty, dyskursy i narracje stanowią jedynie narzędzie do przejęcia władzy, a po wyborach zobowiązania Macedonii Północnej wynikające z ram negocjacyjnych (w tym poprawki w konstytucji) zostaną zrealizowane przez nową koalicję rządową, na czele której stanie zapewne VMRO-DPMNE.

⁵ Badania opinii publicznej z grudnia 2023 r. wskazują, że poparcie dla LVV (48,5%) ma charakter stabilny i pozostaje większe niż łączne poparcie dla Demokratycznej Ligii Kosowa (*Lidhja Demokratike e Kosovës*, LDK) – 17,9%, Demokratycznej Partii Kosowa (*Partia Demokratike e Kosovës*, PDK) – 18,2% oraz Sojuszu dla Przyszłości Kosowa (*Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës*, AAK) – 6,8%, a więc partii, które przez lata sprawowały władzę w Kosowie. Zob.: Dukagjini, *Sondazhi i UBO Consulting: LVV e para me 48.5%, PDK e dyta, LDK e treta*, 25.12.2023.

Last but not least, ostry spór polityczny między SDSM i VMRO-DPMNE w kwestii nowelizacji macedońskiej konstytucji spowodował również, że wewnątrz macedońska debata o członkostwie państwa w UE została faktycznie zinstrumentalizowana i wpisana w ramy rywalizacji politycznej na poziomie krajowym. Przyczyniło się to do dalszego osłabienia wizerunku UE w macedońskim społeczeństwie oraz spadku poparcia społecznego dla akcesji Macedonii Północnej do tej organizacji.

Serbia

W drugim roku pełnoskalowej agresji Rosji na Ukrainę władze Serbii kontynuowały dotychczasową, wycofaną i *sui generis* neutralną – choć w niektórych aspektach również niejasną i dwuznaczną – politykę wobec wojny na wschodzie Europy, starając się zachować dobre relacje z państwami UE, USA i Rosją. W efekcie Serbia nadal – mimo wezwań ze strony państw Zachodu, oczekujących od kandydującego do członkostwa w UE państwa harmonizacji stanowisk w kluczowych sprawach międzynarodowych – sprzeciwiała się przystąpieniu do sankcji europejskich wobec Rosji. Realizowanej *ad hoc* polityce balansowania Serbii na arenie międzynarodowej tradycyjnie już towarzyszyły niespójne komunikaty polityczne, dotyczące celów i kierunków serbskiej polityki zagranicznej, kierowane do serbskiego społeczeństwa i partnerów strategicznych Serbii⁶.

Wskutek zintensyfikowanych zachęt i nacisków dyplomatycznych ze strony państw Zachodu, dążących do zawarcia porozumienia trwale stabilizującego relacje między Serbią i Kosowem, władze w Belgradzie stanęły przed koniecznością podjęcia ryzykownej politycznej decyzji o zawarciu w lutym 2023 r. porozumienia w sprawie działań prowadzących do normalizacji relacji pomiędzy Kosowem i Serbią⁷. W przekazie informacyjnym skierowanym do społeczeństwa władze Serbii starały się minimalizować znaczenie tych dokumentów, relatywizując moc prawną i zakres przyjętych zobowiązań, oraz znaleźć niełatwą równowagę między realiami międzynarodowymi (tj. istnieniem państwowości Kosowa), stanowiskiem UE i USA (naciskającymi na zawarcie porozumienia z Prisztiną przy jednoczesnym wykluczeniu zmian terytorialnych) i oczekiwaniami serbskiego społeczeństwa (sprzeciwiającego się uznaniu Kosowa).

W 2023 r. w Serbii miała miejsce kontynuacja ostrego konfliktu politycznego między obozem władzy na czele z SNS a demokratyczną i proeuropejską opozycją, którego elementem stały się wielomiesięczne protesty społeczne „Serbia przeciw przemocy” (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 868](#); [„Komentarze IEŚ”, nr 869](#) i [„Komentarze IEŚ”, nr 874](#)). W grudniu 2023 r. w Serbii odbyły się przedterminowe wybory parlamentarne i prowincjonalne oraz częściowe wybory lokalne. Zgodnie z przewidywaniami zwycięzcą wyborów na wszystkich trzech szczeblach okazała się rządząca nieprzerwanie od lipca 2012 r. Serbska Partia Postępowa (*Srpska napredna stranka*, SNS), która obsadziła 129 mandatów poselskich w 250-osobowym Zgromadzeniu Narodowym (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 1019](#) i [„Komentarze IEŚ”, nr 1020](#)).

Wybory te nie przyczyniły się do deeskalacji konfliktu politycznego między władzą a opozycją, ale faktycznie do jego zaostrzenia. Oskarżenia o manipulacje i nieprawidłowości wyborcze, kierowane pod adresem SNS ze strony opozycji oraz części serbskiej opinii publicznej doprowadziły bowiem do wybuchu kolejnych protestów, które były kontynuowane w styczniu i lutym 2024 r. Uczestnicy protestów oskarżali SNS o „kradzież” wyborów i domagali się powtórzenia głosowania (na wszystkich szczeblach) oraz ujawnienia spisu wyborców. Serbska opozycja, zaangażowana w organizację powyborczych protestów, oczekiwała także wsparcia postulatów protestujących ze strony UE i zdecydowanej reakcji państw Zachodu na wskazywane nadużycia wyborcze obozu władzy. Politycy SNS na czele z prezydentem Vučićem odrzucali oskarżenia opozycji i sprzeciwiali się powtórzeniu wyborów.

⁶ K. Pawłowski, *Trudna sztuka balansowania: polityka wielowektorowości Serbii w okresie pełnoskalowej agresji Rosji na Ukrainę*, „Prace IEŚ” 2023, nr 4, s. 35-81.

⁷ Jakkolwiek porozumienie w sprawie działań prowadzących do normalizacji i stosowny aneks nie zostały formalnie podpisane, strony zgodziły się na rozpoczęcie procesu implementacji. Prezydent Vučić konsekwentnie deklarował jednak, że nie podpisał porozumienia i aneksu, a Serbia nigdy nie zgodzi się na członkostwo Kosowa w ONZ.

Niebezpieczne incydenty w północnym Kosowie w 2023 r. pokazały, że polityka prezydenta Vučića może zarówno przyczynić się do utrzymania stabilności Bałkanów Zachodnich, jak i stanowić wyzwanie dla tejże stabilności (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 759](#); [„Komentarze IEŚ”, nr 998](#) i [„Komentarze IEŚ”, nr 999](#)). Spowodowały one również, że część państw europejskich zaczęła krytyczniej spoglądać na dyplomatyczne uniki i działania władz w Belgradzie w odniesieniu do normalizacji relacji z Kosowem oraz stosunków z Putinowską Rosją. Krytyka międzynarodowa, kierowana do władz Serbii w kontekście eskalacji kryzysu w północnym Kosowie oraz nadużyć i nieprawidłowości wyborczych wskazywanych przez opozycję, była jednak daleko umiarkowana. Pokazywało to, że UE i USA niezmiennie – także z powodu braku alternatywy – widzą w prezydencie Vučiću partnera politycznego i oczekują, że prowadzona przez niego polityka przyczyni się do stabilizacji Bałkanów oraz faktycznej normalizacji relacji między Serbią i Kosowem, szczególnie ważnych w obecnej sytuacji międzynarodowej, kiedy trwa pełnoskalowa agresja rosyjska na Ukrainę.

Last but not least, w grudniu 2023 r. zostało uruchomione nowe połączenie gazowe między Serbią i Bułgarią. Pozwoli ono Serbii na dostęp do surowca z Azerbejdżanu, przesyłanego Południowym Korytarzem Gazowym, i terminalu LNG w Aleksandropolis w Grecji oraz zmniejszenie zależności importowej od gazu ziemnego z Rosji. Powstanie nowego interkonektora pozostaje zgodne z polityką UE, dążącej do zmniejszenia zależności państw europejskich od rosyjskiego gazu, i oznacza wzmocnienie wektora europejskiego w polityce energetycznej Serbii (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 859](#) i [„Komentarze IEŚ”, nr 855](#)).

Wnioski

W 2023 r. w funkcjonowaniu państw i społeczeństw Bałkanów Zachodnich nadal można było dostrzec szereg elementów wskazujących na ograniczenia w zakresie implementacji standardów demokratycznego państwa prawa (zob. tab. 1). Na stan relacji między państwami bałkańskimi oraz stabilność regionu wpływ miały również historyczne spory międzynarodowe oraz – w niektórych przypadkach jedynie „zamrożone” – konflikty etniczne, będące wyrazem nadal widocznych postaw nacjonalistycznych i rewizjonistycznych. W przypadku niektórych państw WB6 widoczne były także niezmienny sprzeciw społeczny wobec – *de facto* narzuconych przez społeczność międzynarodową – rozwiązań ustrojowych, relatywizacja formalnych granic państwowych, a nawet kontestacja istniejących państwowości ze strony części ich własnych obywateli. Dostrzegalne było ponadto rosnące, społeczne rozczarowanie („zmęczenie”) przeciągającym się procesem integracji europejskiej państw WB6. W regionie funkcjonowały również środowiska otwarcie antyzachodnie i prorosyjskie.

Region WB6 był także obszarem nietransparentnych działań Rosji, zainteresowanej pozyskaniem ochotników z regionu Bałkanów Zachodnich do walki w Ukrainie (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 773](#); [„Komentarze IEŚ”, nr 779](#) i [„Komentarze IEŚ”, nr 780](#)) oraz eskalacją napięcia w graniczącym z UE regionie bałkańskim, mającą na celu „odciągnięcie” uwagi i osłabienie determinacji państw Zachodu do dalszego politycznego i militarnego wspierania Ukrainy.

W 2023 r. Bałkany Zachodnie pozostawały więc regionem, gdzie prawdopodobieństwo wystąpienia niebezpiecznych prowokacji i kolejnych aktów zbrojnej przemocy nie mogło zostać definitywnie odrzucone. Nadal – zwłaszcza w sytuacji kontynuacji pełnoskalowej agresji rosyjskiej na Ukrainę – konieczne było zatem polityczne, militarne i ekonomiczne zaangażowanie społeczności międzynarodowej – przede wszystkim USA, UE i NATO – na rzecz stabilizacji, integracji i rozwoju regionu⁸.

⁸ Dotyczy to Bośni i Hercegowiny oraz Kosowa, gdzie tzw. odstraszająca obecność (*deterrent presence*) wielonarodowych sił wojskowych EUFOR i KFOR jest szczególnie istotna w momentach poważnych napięć politycznych i nadal stanowi konieczny warunek dla zachowania stabilności regionu.

Tab. 1. Bałkany Zachodnie w 2023 r. według wskaźników stanu demokracji, stabilności państw i wolności mediów

Państwa WB6	Democracy Score 2023	Pozycja w regionie WB6* wg DS 2023	Fragile States Index 2023	Pozycja w regionie WB6* wg FSI 2023	World Press Freedom Index 2023	Pozycja w regionie WB6* wg WPMI 2023	Sumaryczna pozycja w regionie WB6* w 2023 r. (DS+FSI+WPMI)
Albania	3,79 pkt H	2	56,8 pkt ST	1	57,86 pkt P	6	3
Bośnia i Hercegowina	3,21 pkt H	4	72,3 pkt EW	5	65,43 pkt P	4	6
Czarnogóra	3,79 pkt H	2	58,0 pkt ST	2	74,28 pkt S	2	2
Kosowo	3,29 pkt H	3	b.d. EW**	6	68,38 pkt P	3	5
Macedonia Północna	3,86 pkt H	1	60,3 pkt W	3	74,35 pkt S	1	1
Serbia	3,79 pkt H	2	67,9 pkt W	4	59,16 pkt P	5	4

Wybrane typologie, wyodrębniane w ramach indeksów DS, FSI oraz WPMI:

- Democracy Score Index: H – państwa formalnie demokratyczne (transitional or hybrid regimes), w których instytucje demokratyczne posiadają jednak ograniczoną efektywność oraz istnieją wyzwania związane z ochroną praw politycznych i swobód obywatelskich
- Fragile States Index: ST – ogólna stabilność (*stable*), W – ryzyko niestabilności (*warning*), EW – rosnące ryzyko niestabilności (*elevated warning*)
- World Press Freedom Index: S – zadowalający (*satisfactory*), P – problematyczny (*problematic*)

* Pozycja w regionie WB6, gdzie 1 oznacza wynik najlepszy, zaś 6 – wynik najgorszy

** Z uwagi na szereg podobieństw w zakresie wyzwań i zagrożeń dla bezpieczeństwa i stabilności przyjęto FSI 2023 zbliżony do indeksu BiH

Oprac. własne w oparciu o: Freedom House, *Nations in Transit 2023*, https://freedomhouse.org/sites/default/files/2023-05/NIT_2023_Digital.pdf [14.01.2024]; Fund for Peace, *Fragile States Index 2023 – Annual Report*, https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2023/06/FSI-2023-Report_final.pdf [14.01.2024]; Reporters Without Borders, *Index 2023*, <https://rsf.org/en/index> [14.01.2024].